

Karl XI:s minnesskrift - kanslisvenska i finsk översättning

Pirkko Forsman Svensson

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den femte april 1697 dog Sveriges konung Karl XI. Jordfästningen ägde rum på hans födelsedag, den 24 november samma år, i Kungliga Riddarholmskyrkan. I alla rikets församlingar läste man upp "Personalia Eller Wyrdesam Berättelse" om den avlidne konungen, en biografi och minnesskrift som för de finskspråkiga undersåtarna översatts till finska och tryckts i Johan Winters boktryckeri i Åbo. Såväl den svenska som den finska minnesskriften är ett särtryck i foliostorlek. Förutom titelbladet innehåller den svenska versionen 32 sidor text varav den sista består av en tacksägelse; den finska översättningen har på sitt mindre textformat 26 sidor (cirka 10 500 ord). Innehållet i minnesskriften följer i stort den formelliknande ordning som är bruklig i personalier: inledningen åtföljs av tre kapitel vilka redogör för den avlidnes släkt och härkomst (I), födelse och levnadslopp (II) och sjukdom och död (III). Den svenska minnesskriften finns bland de övriga kungliga personalierna på KB i Stockholm; av den finska finns ett relativt väl bevarat exemplar på Finska Litteratursällskapets bibliotek i Helsingfors.

Avlidna personers levnadsbeskrivningar på svenska finns bevarade sedan 1500-talet medan de första finskspråkiga alstren härstammar från senare hälften av 1600-talet. Eftersom personalierna normalt utgör en del av den avlidnes likpredikan inräknas de bland predikotexterna, alltså religiös litteratur, trots att de innehållsmässigt och även språkligt representerar en annan genre. Egentligen bildar personalierna en genre för sig, ett slags begynnande personhistoriskt författarskap. Från hela 1600-talet finns det utöver nämnda översättning av Karl XI:s minnesskrift endast åtta finskspråkiga personalier i prosaform (den första från 1654), vilka behandlar medlemmarna i vissa prästfamiljer. Dessutom finns tre personaliedikter, av vilka två är tryckta i biskop Gezelius den äldres likpredikan (1690) medan en – skriven på latin, svenska och finska (1651) – är ett särtryck till minne av Per Brahes gemål Kristina Katarina Stenbock (se Forsman Svensson 1988). Bland de uppräknade tolv finskspråkiga personalierna upptar Karl XI:s en särställning: den är en direktöversättning, den är mer omfattande än de övriga och den representerar språkligt en annan stilart än dessa. De övriga finska personalierna kan räknas till religiös prosa resp tillfällighetsdikning, medan Karl XI:s biografi enligt min mening närmast representerar kanslistil. Inom den finska 1600-talslitteraturen är denna biografi det enda alstret på kanslispråk eftersom språket i förordningar o d brukar föras till lagspråk. (Om stilarterna inom äldre nysvensk prosa se Nyström & Saari 1983:57-62, 232-237 och Saari 1987:14.)

1.2 Syfte

Nedan jämförs språket i den finska versionen av Karl XI:s minnesskrift med det svenska originalet, med annan prosa från ungefär samma period och med nufinska. Jag använder därvid beteckningen KARLsv för den svenska och KARLfi för den finska versionen, medan beteckningen KARL avser båda versionerna. Först diskuteras allmänna karaktäristiska drag i svenskt kanslispråk (avsnitt 2) med hjälp av data från en undersökning av svenska stilarter från 1400-talet till 1700-talet (Nyström & Saari 1983; Saari 1987). Tidsmässigt sammanfaller perioden 1721-50 i nämnda undersökning bäst med utgivningsåret för KARL, varför kanslispråket från denna period utgör den bästa grunden för jämförelser. Därjämte behandlas vissa språkliga företeelser i den finska översättningen vilkas höga frekvens karaktäriserar nufinsk sakprosa (avsnitt 3-5). Olika stilarter företer nämligen stora skillnader beträffande förekomsten av icke-finita verbformer. Sakprosan, som strävar efter ett komprimerat språk, har jämfört med skönlitteratur en markant högre frekvens av verbalsubstantiv, participattribut och vissa satsmotsvarigheter. Dock kan skillnaderna vara avsevärda även mellan de olika genrer som textkategorin sakprosa inbegriper (neutral sakprosa resp facklitteratur, lag- och förvaltningspråk, språket i encyklopedier, dagspress etc). Vid jämförelse med dialektmaterial används ofta som motpol s k standardfinska (fi "yleiskieli") som förutom skriven sakprosa även omfattar radio- och TV-språk samt ett urval av skönlitteratur. De nufinska undersökningar jag använt mig av bygger antingen på neutral sakprosa (HKV 1980; Forsgren 1986, 1989), eller på standardfinska (Ikola & al 1989). Såsom jämförelsematerial som tidsmässigt ligger nära utgivningsåret av KARL, använder jag finska predikotexter från senare hälften av 1600-talet (med få undantag från 1680-98) samt översättningar av förordningar, plakat o d från samma period. Genom frekvensberäkningar vill jag fastslå i hur stor utsträckning vissa drag i KARLfi förklaras av textens karaktär av kanslispråk och hur bunden översättningen är till originaltexten. Om ett språkligt drag har en klart högre eller lägre frekvens i KARLfi än det har i annan finsk litteratur från samma period eller i nufinsk sakprosa torde KARLfi återspegla förhållandena i den svenska texten. Till sist diskuterar jag översättningens karaktär, dess läsbarhet i allmänhet samt eventuella fel och brister (avsnitt 6).

2 Karaktäristiska drag i gammalt kanslispråk

2.1 Komplex meningsbyggnad

Bland stilarterna inom äldre nysvensk prosa uppvisar 1700-talets kanslispråk den högsta graden av syntaktisk komplexitet (Saari 1987:188), vilket kommer till uttryck i sats- och meningslängd samt antalet underordnade satser och satsmotsvarigheter. Beträffande KARL kan man redan vid en genomläsning av texten konstatera att varje avsnitt (som varierar från några rader upp till en sida) normalt består av en enda mening. För att möjliggöra en jämförelse har jag beräknat antalet ord, satser och meningar i KARLfi varvid stickprov på drygt elva sidor (sammanlagt 311 satser och 4922 ord) har tagits. Därvid har jag tillämpat i stort sett samma beräkningsprinciper som använts i HKV 1980 (s 16-21), vilket innebär att antalet satser blir något mindre än vid beräkning enligt de principer som tillämpats av Nyström och Saari (1983:76-103). Även antalet ord blir något lägre i KARLfi än i KARLsv p g a språkens strukturella skillnader (jfr Saari 1987:68). Graden av komplexitet i KARLfi belyses av tabell 1 som anger antalet satser/mening (S/M), ord/mening (ord/M), bisatser/huvudsats (BS/HS)

och ord/sats (ord/S) i KARLfi, i 1700-talets kanslisvenska (KANSLIsv 1700), i svenska predikotexter o d från samma period (RELSv 1700) och i nufinsk sakprosa (HKV 1980:100-106; siffran inom hakparentes ges i Forsgren 1986:34). För uppgifterna om de svenska stilarterna se Ny-ström & Saari 1983:193-201 och Saari 1987:31ff, 56f, 67, 188, 224f.

Tabell 1. Antal ord och satser i olika stilarter

text	S/M	ord/M	BS/HS	ord/S
KARLfi	8,0	126,2	4,6	15,8
KANSLIsv 1700	4,9	47,2	3,4	9,6
RELSv 1700	2,6	17,8	1,3	6,7
nufi sakprosa		2,0	13,3	[19,6] 0,6 6,6

Värdena för svensk religiös litteratur från 1721-50 avviker inte särskilt mycket från dem för nutida finsk sakprosa. Däremot finns en klar skillnad mellan religiös prosa och kanslispråk. Enligt Saari (1987:57) kännetecknas kanslispråket av en ökande komplexitet i meningsbyggnaden, varvid 1700-talet innebär en kulmen. Såsom framgår av siffrorna i tabellen uppvisar språket i KARLfi en ännu högre grad av komplexitet, särskilt beträffande längden av satser och meningar. Motsvarande siffror i KARLsv skulle, enligt beräkningsprinciperna i Nyström & Saari 1983, bli t o m något högre.

2.2 Ordrika satser

Det mycket stora antalet ord/sats i KARLfi återspeglar den rikliga förekomsten av attribut resp samordnade led i allmänhet. Det gamla svenska kanslispråket har en låg andel pronomen jämfört med övriga stilarter medan andelen attributförsedda nominalfraser är den högsta eller näst högsta i alla syntaktiska funktioner (Saari 1987:189). Dock intar KARL även här en särställning. I KARLsv är attributen ofta långa deverbala avledningar på *-(l)ig* eller *-sam* kombinerade med eventuellt prefix *o-*, vilka i KARLfi motsvaras av såväl particip som avledningar på *-(ll)inen* resp *-(mA)tOn*. Särskilt iögonfallande i attributiv användning i KARLfi är vid sidan av particip just talrika karitivadjektiv, vilka nästan undantagslöst bygger på svenska uttryck med prefixet *o-* eller suffixet *-lös*. Till de långa adjektivavledningarna i KARLsv bildas med förkärlek egenskapsabstrakta på *-het*, vilka i KARLfi oftast resulterat i motsvarande egenskapsabstrakta på *-Us* eller också olika slags verbalnomen (se avsnitt 3). Nedan ges exempel på avledningar i KARL, både substantiv och adjektiv (1-3).

1. C2a [on päättänyt sodan] *ylistettävällä Toimellisudella*, enä cuin *suuttumattomalla Walwomisella*, *wapisemattomalla seisowaisella Urhollisudella*, aiwan *miehullisella Mielellä* ja *wahwudella*, *mittamattomalla Waiwalla* ja *Rasituxella* <- [har utfört kriget] med en berömmelig Försigtighet, obeskrifwelig oförtruten Waksamhet, oförfärat beständig Tapperhet, mycket Manlige Mod och Styrckia, omätelig Möda och Beswärlighet

2. D2b millä *sanomattomalla* suurella Waiwalla, *mittamattomalla* rascalla Työllä, *wäsyttäväisillä* Matkoilla ja Hetkillä, *murhellowisella Wireydellä* ja *Luunpitämisellä*, nijn myös *werrattomalla Walwomisella* ja *Toimellisudella* [Hänen Majesteettinsa on päättänyt sodan] <- hwad outsäyelig stoor Möda, omäteligit swårt Arbete, tröttesamme Resor och Stunder, bykymmersam Flijt och sorgfäldighet, sarat makelöös Waksamhet och Försigtigheet [Hans Majestät använt]

3. E2b Hänen corkiammast *kijtettävä* Cuningal. Maij:tins on ollut yxi sydäimestä Jumalata *Pelkäväinen*, Oikia, Rauhaa *racastawainen*, hywä, *armollinen* ja siwiä, ja sijnä siwusa yxi *Toimelinen*, Ahkera, raidis ja *walwowainen* nijn myös *urhollinen* ja *ylitzewoittamatoin*, ja nijn jocataholda yxi caickein suotuisin Cuningas <- Hans Alldrabeprijsligste Kongl. May:t hafwer warit en, af Hiertat Gudfruchtig, Rättwijs, Frijdälskande, From, Nådig och Sachtmodig, såsom och deriemte en försichtig, Arbetsam, Nychter och waksam sarat Tapper och oöfwerwinnelig, och således uti allt en alldra-önskeligast Konung.

2.3 Tautologi som stildrag

Av exemplen ovan framgår att mångordigheten utnyttjats som stilmedel. Tautologiska anhopningar av två eller fler samordnade led, s k paratagmer, blev kännetecknande för det finska (och svenska) bibelspråket men odlades även flitigt i kanslispråket. I KARL har nämnda stilmedel p g a textens innehåll en oerhört stor omfattning. En paratagm innehåller ibland en antites (D2a *itzecullekin ylimmäiselle ja Alimmaiselle, Rickalle ja Köyhälle* <- *hwar och en hög och låg, mächtig och ringa*) men oftast är det fråga om synonymer eller ord som står nära varandra semantiskt. De vanligaste paratagmerna består av verb (particip) eller substantiv, men även adjektiv och adverb förekommer. Nedan ges några exempel.

Verb: *edeskatsoa ja asettaa* <- *utse och förordna; tuta ja ylistää* <- *erkänna och berömma; ylöspittää ja enetä* <- *understödja och föröka; paistaa ja vilkkua* <- *blänka och glimra; lähettää ja viedä* <- *försända och avfärda; valitettu ja murhedittu* <- *sörjd och beklagad; turvallinen ja rohvaistu* <- *oförsagd och behjärtad; kunnioitettu ja kiitetty* <- *vördad och ärad.*

Substantiv: *paiste ja kirkkaus* <- *sken och klarhet; lohdutus ja lievitys* <- *tröst och hugnad; ilo ja halu* <- *fägnad och åtrå; toivo ja halu* <- *åstundan och trängtan; kasvu ja lisääntyminen* <- *tillväxt och förmering; unhottaminen ja muistamattomuus* <- *glömska och förgätenhet; suru, murhe ja valitus* <- *sorg, ångslan och veklagan.*

Adjektiv och adverb: *köyhä ja vaivaakärsiväinen* <- *fattig och nödlidande; puhdas ja selkiä* <- *ren och kysk; mahdoton ja uskomaton* <- *omöjlig och otrolig; lepyinen ja ihana* <- *blid och from; paras ja kalliin* <- *ypperst och dyrbarast; vaivoin ja ainoastans* <- *endast och allena.*

I satserna (4-6) finns autentiska exempel på paratagmer.

4. B2b Eij yxikän *Hekuma eli Hercullisus*, ei yxikän *Turhus taicka Ylönpaldisus* [tainnut astua kuninkaan mieleen, koska tämän] suurin *Ilo ja Halu* oli, *wireyden, Työn ja Walwomisen* cautta Hänen nuorudens *Aica ja Menoa* culutta <- Ingen Wällust eller Kräseligheet, ingen Flättja eller Öfwerflödighet [kunde fatta insteg hos konungens sinne, emedan dennes] största Fägnad och åtrå war, igenom flit, arbete och waksamhet sin ungdoms Tijd och lust at tilbringa

5. C2a [on ulosseisonut] loppumattoman *Rasituxen ja Työn*, sanomattoman *Waraan ja Murhen*, joita itze *Työt ja Teot -- puhuwat ja todistawat* <- [har utstått] ett oändeligit Beswär och Arbete, och en osäyelig Möda och Omsorg, hwarom sielfwa Wårcken och Giärningarne -- tahla och betyga

6. C2b [on ollut] Pahansuowillens *pelwoxi ja carttexi*, hänen Lijttowelijllens -- *Toiwoxi ja Wahwistoxexi*, mutta Alimmaisillens lewollisexi *Warjelluxexi ja Turwaxi* <- sine Illwilliande til skräck och fasa, sine Bundzförwandter -- til Hopp och Styrckio, men sine Undersåtare til ett tryggt Beskydd och Fäste.

3 Verbalnomen

3.1 Olika typer av verbalnomen

De vanligaste typerna av verbalnomen i 1600- och 1700-talsfinskan är avledningar på *-minen* och *-Us*, i mindre omfattning på *-mUs* (Forsman Svensson 1990:15). I nufinskan har nomina på *-minen* alltid betydelsen av nomen actionis (ungefär som svenskans *ande*-avledningar) – med undantag av ett antal lexikaliserade uttryck – medan de övriga två ofta utgör nomina acti. Verbalnomen på *-minen* kan bildas till varje verbstam, och p g a finskans strukturella särart – bl a kasusmarkering samt vissa morfologiska och syntaktiska restriktioner för användning av infinitiver – blir en dylik nominalisering ofta det enda alternativet. Vid översättning till svenska får den finska sakprosans *minen*-avledningar följande motsvarigheter (Forsgren 1989:209): (verbal)nomen 47 %, infinitiv 23 %, finit sats 20 % och övrigt 10 %. Alltså motsvaras nomina på *-minen* av svenska (verbal)nomen i knappt hälften av fallen och nästan lika ofta av infinitiv eller sats. Frekvensen av nämnda avledningstyp i olika textkategorier framgår av följande uppställning som visar antalet *minen*-nomen per 1000 textord i KARLfi, i 1600-talets finska predikningar (RELfi 1600) resp förordningar (LAGfi 1600), i nufinsk sakprosa (se Forsgren 1989:207) och i 1960-talets skön- och facklitteratur i den s k Uleåborgskorpusen (SKÖN/FACK 1960). Den sistnämnda korpusen består endast till en femtedel av skönlitteratur, varför siffran närmast återspeglar förhållandena i facklitteratur (Koistinen & al 1976:19).

KARLfi	17,3
RELfi 1600	4,4
LAGfi 1600	5,5
nufi sakprosa	7,3
SKÖN/FACK 1960	9,8

Det framgår tydligt att KARLfi intar en särställning beträffande förekomsten av verbalnomen på *-minen*. Även de övriga typerna av verbalnomen är välrepresenterade (motsvarande antal i Uleåborgskorpusen anges inom hakparentes): 17 [15] nomen på *-Us* och 2,2 [2,9] nomen på *-mUs* per 1000 textord. Beläggen på de tre avledningstyperna i KARLfi fördelar sig enligt följande: 182 nomen på *-minen* bildade till drygt ett hundra olika verb, 179 nomen på *-Us* till cirka femtio olika verb och 23 på *-mUs* (18 verb). I den s k gamla skriftfinskan (1540 - 1820) förekommer, till skillnad från nufinskan, ingen semantisk differentiering mellan nomina på *-minen* och *-mUs* (Forsman Svensson 1990:30) varför jag i fortsättningen behandlar de två typerna såsom en kategori. Vilka är då de svenska uttryck som givit upphov till de talrika finska avledningarna på *-minen/-mUs* i KARLfi? Verbalnomina utgör cirka 90 % av motsvarigheterna (över hälften är avledningar på *-else*, *-an*, *-(n)ing* och *-ande*, resten är verbalsubstantiv av annan typ), egenskapsabstrakta (mestadels på *-het*) 9 %, och endast tre stycken av de finska *minen*-nomina har någon annan svensk motsvarighet (t ex F2b *jälkin Saarnan cuuldelemisen* <- efter anhörd Predijkkan). Bundenheten till källtexten är så gott som total i detta avseende! Beträffande de svenska avledningstyperna har *-(n)ing* den största spridningen (35 %), de övriga fördelar sig på *-else* (27 %), *-ande* (21 %) och *-an* (16 %). Antalet dylika avledningar är 295, bildade till 136 olika verb, och därtill kommer cirka 250 verbalnomen av annan typ. Kännetecknande för kanslispråket är enligt Loman (1961:5f, 18) förkärleken för *ande*-avledningar, av vilka det endast finns ett tjugotal olika gentemot flera hundra av typ *-an*, *-(n)ing* och *-else* i fornsvenska texter.

3.2 Nomina på *-minen*

Som jag redan påpekat är de nufinska avledningarna på *-minen* så gott som enbart nomina actionis, enligt gängse finsk terminologi s k processnamn (jfr tyskans *das Essen*, *das Schreiben* o d). I KARLfi har dock minst 40 % av förekomsterna betydelsen av nomen acti eller liknande - detta i enlighet med tidens odifferentierade bruk av deverbala avledningar. Det är bl a användningen av *minen*-nomen i fall där nufinskan skulle använda en annan typ av verbalnomen eller ett annat uttryck som gör att texten i KARLfi ter sig besynnerlig för nutidsläsaren. Utan den svenska originaltexten eller utan åtminstone kunskap om särdragen hos 1600-talets verbalnomen skulle vissa uttryck förbli nästan obegripliga såsom framgår av följande finska översättningar: *dödlig händelse*, *dödsfall*, *frånfälle*, *avgång* -> *kuolevainen tapahtuminen* ~ *lankeeminen*, *poislankeeminen*, *poismeneminen*; *upprinnelse*, *ursprung* -> *ulosjuokseminen*, *ulostuleminen*; *tålamod* -> *kärsiminen*; *drabbning* -> *yhteenhakkaaminen*, *yhteenlyöminen*; *successionsordning* -> *sijaantulemisen järjestys*; *benägenhet* -> *taipuminen*; *giftermål* -> *naiminen*; *åminnelse* -> *kunniamuistaminen*; *liknelser* [till oro] -> *näyttämiset* [kapinaan]; [lycklig] *utgång* -> [onnellinen] *uloskäyminen*; *tillträde* -> *edeskäyminen*; [sjukdomens] *anstöt* -> [taudin] *tykösyöksäminen*.

Det är dock inte enbart *minen*-avledningarna i egenskap av nomina acti som gör att texten förefaller tung och egendomlig ur nufinsk synvinkel. Förkärleken för konstruktioner med verbalnomen, s k substantivsjuka, kännetecknar tidens latinpåverkade texter i allmänhet, såväl svenska som finska. En stor del av *minen*-konstruktionerna i KARLfi skulle i nufinskan återges med infinitiv (ex 7), satsmotsvarighet eller finit sats, alltså med mer verbala medel (jfr Forsman Svensson

1990:79). Å andra sidan verkar de finska verbalnomina på *-minen* tämligen naturliga i flera sammanhang eftersom de används på liknande sätt i dagens sakprosa medan motsvarande *ande*-avledningar i KARLsv har en tydligt arkaistisk eller kanslispråklig prägel (ex 8-11 samt 13). I dessa fall skulle oftast finit sats eller infinitiv vara det naturligaste uttrycks sättet i svenskan, eftersom *ande*-avledningar – ehuru semantiska motsvarigheter till de finska *minen*-nomen – inte på långt när används i samma utsträckning som dessa.

7. Bb [pidämme soveljaammaksi] sitä paremmin tällä kerralla *wait olemisella* ohitze mennä, kuin jollakin wajawalla *kertomisella*, ja *Juttelemisella* pimitä ja wähetä <- [vi håller tjänligast] det heller för denne gången med stilla-tijgande at förbiggå, än med något ofullkomligt uprepande och förtällande at förmörcka och förringa

8. Da nijn löytän Hänen – Maij:tins Arwamatoin Kijwaus Jumalan puhtan Sanan *Uloslewittämisen* puolest myös corottanen Hänen –Maij:tins corkian Ylistöxen <- så finnes Hans -- May:tz skattbare Nijtälskan för Gudz-rena Ordz utwidgande iemwäl hafwa uprest Hans -- May:tz högst-prijsligste Loff

9. Db [antoi uloskäydä katekismuksen] sen Evangeliumillisen Opin *woimasa pitämisexi* ja *Edesjouduttamisexi* <- [har låtit en katekes utgå] til den Evangeliske Lährans wid Macht hållande och fortplantning

10. Ea [mikä on tarpeellista] Waldacunnan Saalin ja sisälle tuloin *enändämisexi* taicka nijden oikiäxi käytöxexi ja *nautitzemisexi* <- [det som är nödigt] til förökande af des Rijkets Dretzell och Inkomster, eller till deras rätta Bruuk och nyttjande

11. Ga suuret Teot, joidenga *päättämisexi* Hänen Caickiwaldiasudens oli Hänen Cuningal. Maij:tins -- syndyä andanut <- dråpelige Gierninger, til hwilkas utförande Hans Allmacht hade låtit Hans Kongl. May:t -- födas.

4 Particip som attribut

Participattribut såsom parafraaser av relativsätser har ökat märkbart i finska saktexter under den nufinska perioden (fr o m 1820-talet). Svenskans två particip motsvaras i finskan av fyra, två aktiva och två passiva, vilka p g a kausböjningen kan förses med flera bestämningar, såväl objekt som olika adverbial. Finskans pres ptc passiv har ingen direkt motsvarighet i svenskan - närmast kommer adjektivavledningar på *-(l)ig*, *-sam* och *-värd* i fråga. Även perf ptc aktiv kan endast återges med svenska particip av intransitiva övergångsverb (t ex *hemkommen*, *utgången*), eftersom perf ptc av transitiva verb i svenskan endast har passiv betydelse. Enligt en undersökning av svenska översättningar av ptc attribut i nufinsk sakprosa (Forsgren 1986:52) hade cirka 40 % av fallen översatts med svenska particip (16 % pres ptc, drygt 23 % perf ptc) medan resten hade återgivits med relativsats, adjektiv eller annat uttryck. I följande uppställning anges antalet ptc attribut per 1000 textord i KARLfi, i 1600-talets finska predikotexter och förordningar samt i nufinsk sakprosa (jfr Forsgren 1986:34ff) resp standardfinska (jfr Ikola & al 1989:489).

KARLfi 29,3

RELfi 1600 7,1

LAGfi 1600	12,2
nufi sakprosa	27,7
standardfi	22,4

Som det framgår av uppställningen innehåller KARLfi t o m fler ptc attribut än nufinsk sakprosa och avviker därmed drastiskt från de övriga genrerna på 1600-talet. Detta beror dock inte på att KARLfi i sin egenskap av kanslispråk skulle använda ptc attribut som uttrycksmedel ungefär som dagens sakprosa. Orsaken är helt enkelt en ständig upprepning av vissa epitetliknande particip.

I attributiv ställning har de fyra participen i nufinsk prosa en tämligen likartad fördelning oavsett textkategori (talen är ungefärliga): pres ptc aktiv 50 %, perf ptc aktiv 20 %, pres ptc passiv under 5 % och perf ptc passiv 25 %. (Andelen perf ptc aktiv resp passiv varierar dock i sådana underavdelningar som tidnings- och förvaltningspråk.) Det finska 1600-talsspråket skiljer sig mest från nufinskan då det gäller pres ptc aktiv (RELfi 30 %) och perf ptc passiv (RELfi drygt 40 %, LAGfi 55 %). KARLfi uppvisar en iögonenfallande skillnad i antalet pres ptc passiv: dessa utgör en femtedel av samtliga ptc attribut i texten och har således en avsevärt högre frekvens i KARLfi än i någon annan stilart. Detta beror på att översättaren återgivit de svenska "epiteterna" på *-(l)ig, -sam* och *-värd*, vilka ständigt förekommer såsom bestämmingar till kungliga personer och deras handlingar, med finska pres ptc passiv: *berömlig, berömvärd, lovvärdig* -> *kiitettävä, ylistettävä; glörvärdig, ärevärdig, värdsam* -> *kunniotettava, kunnias pidettävä; önskelig* -> *toivottava; bedrövlig* -> *surkuteltava*. Denna typ av particip förekommer i 1600-talsfinskan i attributiv ställning nästan enbart som epitet, och i KARLfi är ett dylikt bruk p g a innehållet mer utpräglat än i övriga skriftalster från samma period. Vilka svenska uttryck som resulterat i finska ptc attribut i översättningen framgår av tabell 2.

Tabell 2. Fördelning av svenska motsvarigheter till participattribut i KARLfi (absoluta tal)

sv motsv	PRES AKT	PERF AKT	PRES PASS	PERF PASS	Summa
pres ptc	52	2	-	1	55
perf ptc	6	29	-	78	113
adj	26	7	64	43	140
övr	2	1	-	1	4
Summa	86	39	64	123	312

Av de finska ptc attributen bygger 54 % på svenska particip, 45 % på adjektiv och endast ett fåtal fall på andra uttryck (relativsats eller substantiv). Både pres ptc aktiv och perf ptc passiv motsvaras av svenska particip i två fall av tre, perf ptc aktiv i fyra fall av fem. Endast pres ptc passiv bygger enbart på svenska adjektiv. I nufinska översättningar av 12 finska ptc attribut är de ungefärliga siffrorna 36 % för pres ptc aktiv, 27 % för perf ptc aktiv, 16 % för pres ptc passiv och 54 % för perf ptc passiv

(Forsgren 1986:51). Siffrorna i tabell 2 vittnar än en gång om en stor bundenhet till källtexten, men samtidigt visar de också vilken omfattande användning ptc attribut kan ha i finskan: svenska adjektiv utgör översättningsmotsvarigheter till närmare en tredjedel av både pres ptc aktiv och perf ptc passiv, till samtliga pres ptc passiv och även till några perf ptc aktiv. Vilka svenska adjektiv - förutom de redan nämnda avledningarna på *-(l)ig* etc - har då resulterat i ptc attribut i KARLfi? Några som givit upphov till pres ptc aktiv är följande: *behaglig* -> *kelpaavainen*; *beständig* -> *seisovainen*; *bullersam* -> *metelinpitäväinen*; *dödlig* -> *kuolevainen*; [där] *anhöriga* [länder] -> *allaolevaiset* [maakunnat]; *förgänglig* -> *katoavainen*; *gudfruktig* -> *Jumalaa pelkääväinen*; *stadig* -> *pysyväinen*. Märk även: *hedniska inbyggare* -> *siellä asuvaset pakanat*. (Beträffande participavledningen på *-vainen* pro den i nufinska nästan allennarådande formen på *-vA* se Forsman Svensson 1989:89-91.) Orsaken till att svenska adjektiv även översatts med perf ptc passiv (en tredjedel av denna kategori) är att de passiva participen, både presens och perfekt, beroende på verbets semantiska egenskaper kan användas synonymt (jfr fallen *beprislig* - *beprisad*, *berömlig* - *berömd* o d i svenskan). Alltså har översättaren valt att återge ett och samma adjektiviska uttryck än med presens, än med perfekt particip: *glorvördig* -> *kunnioitettava* - *kunnioitettu*, *berömlig* -> *ylistettävä* - *ylistetty*.

Utöver de talrika ptc attribut som använts rent adjektiviskt innehåller KARLfi ett antal klart verbala fall med både objekt och adverbial. Dessa har dock för det mesta sin förklaring i originalets kanslissvenska, den latinpåverkade stilen som förefaller främmande ur nusvenskans synvinkel. Däremot uppfattas dylika konstruktioner (12-14) som helt normala i nufinsk sakprosa. Särskilt "moderna" ter sig de fall där översättaren använt det aktiva perf participet *tapahtunut* 'skedd, inträffad' som ett slags förmedlande particip (jfr Forsgren 1986:21f) utan att ha stöd av källtexten (15,16). Beläggen på *tapahtunut* är sammanlagt fem i KARLfi, och det förtjänar att påpekas att jag endast funnit ett liknande fall i 1600-talets finska predikotexter. Möjligen kan man här skönja ett begynnande fennistiskt bruk av ptc attribut, vilket sedermera kom att prägla den finska sakprosan.

12. Eb *päälle tulleesa* peräcadosa ja erinomaisesti täsä, näinä wijmeisinä cowinna Wuosina *sisälle langenesa*, ja meidän Racasta Isäm-Maata monesa Paickacunnasa merkillisesti *painawaisesa* Näljän Hädäsä <-wed förspord misswäxt och i synnerheet wid denne, uti desse senare hårde Åhren, infallne, och vårt kiäre Fädernes-Land på många Orter märckeligen tryckiande hungers Nöden

13. C2b [on toiminut välimiehenä] *toiwotettawan* ja coco Christicunda *ilahuttawan* Rauhan jällens tuottamisexi <- [har varit medlare] til en önskelig och hela Christenheten glädiande Fredz åter bringande

14. Gb [muistaa] meidän HERrasa autuallisest *Lepäwäisen*, *Jumalata-Pelkäväisimmän* -- ja parhaimman Cuningam -- hywin *ajatelduja* Asetuxia ja angarita Toimituxia, wastoin caickia *culuttawaisen* Ajan pitutta, wastoin sitä *cadotettapa* ja Ihmisten tykönä -- paljon *lijckuwa* Cateutta <-[vara omhugsamma] Wår, I Herranom Sahl. hwijlande aldra-Gud-fruchtigste -- och frommeste Konungz -- wälmeente Wårck, och stora Gärningar emot den, allt förtärande tijdsens Längd, emot den fördömmelige och hoos Menniskiom -- mycket giängse Afwunden

15. Cb mingä Urhollisuden -- Hänen -- Maij:tins on nijsä colmesa cuuluisasa Skånisa *tapahuneisa* Fältslachtingeisa osottanut <- hwad tapperhet -- Hans -- May:t har wijst uti de trenne nampnkunnige Skåniske fältdtslagen

16. Cb [Karl XI] sijnä *ennen nimitetysä* Lundin tykönä *tapahunesa* Slachtingisa, on omains tyköä Wihollisten secaa joutunut <- uti det förnämde Lundiske Slaget, råkade ifrån de sine bland Fienden.

5 Satsmotsvarigheter

5.1 Icke-finita konstruktioner i olika texter

Ett av de karaktäristiska dragen i det finska skriftspråket är bruket av satsmotsvarigheter som ersättning för vissa bisatser. Som det framgått i tidigare avsnitt föreligger en markant skillnad mellan sakprosa och skönlitteratur när det gäller frekvensen av verbalnomen och ptc attribut. I fråga om bruket av satsmotsvarigheter är skillnaden mellan de två stilarterna inte lika stor. Förekomsten av satsmotsvarigheter tycks snarare hänga samman med textens innehåll (jfr Forsman Svensson 1985:58) vilket leder till att draget är olika framträdande i olika sakprosegenrer (det förekommer t ex särskilt ofta i nyhetsspråket). I regel är dock vissa typer av satsmotsvarigheter vanligare i sakprosa än i skönlitteratur. Högfrekventa är bl a participialkonstruktioner som fungerar som parafraaser av *att*-satser samt temporalkonstruktioner som motsvarigheter till tidsbisatser. Participialkonstruktionen utgör en semantisk motsvarighet till svenskans subjekt/objekt med infinitiv men bar avsevärt bredare användningsområde (jfr latinets acc c inf). Temporalkonstruktionen motsvaras endast i vissa fall av ett svenskt icke-finit uttryck (fi *palattuaan* -> sv *efter att ha återvänt*). En tredje typ med hög frekvens är den s k modalkonstruktionen (instruktiv av II infinitiv) vilken korrekt använd utgör bestämning till predikats verbet och anger på vilket sätt verbhandlingen utförs: *Lapsi juoksi itkien kotiin* 'Barnet sprang gråtande hem'. Såsom framgår av den svenska översättningen motsvaras modalkonstruktionen av svenskans pres particip. Konstruktionen missbrukas i nufinsk sakprosa genom att infinitiven ges en satsvärdig funktion i likhet med de "riktiga" satsmotsvarigheterna: *Hän ryhtyi opiskelemaan valmistuen maisteriksi kolmessa vuodessa* 'Han började studera och avlade ("avläggande") magisterexamen på tre år' (jfr Wessen 1956:146ff). Dylika "felaktigt använda" modalkonstruktioner har tolkats som satsmotsvarigheter i HKV 1980, däremot inte de regelrätt brukade infinitiverna. Jag går inte här in på de sällsynta fall där samma infinitiv helt språkriktigt fungerar som satsmotsvarighet.

Frekvensen av de tre konstruktionerna (participial-, temporal- och modal-) i KARLfi, i 1600-talets finska predikotexter och i standardfinska framgår av tabell 3. Värdena för standardfinska är beräknade utifrån uppgifterna i Ikola & al 1989 (s 326, 341, 453, 469, 472) med undantag av siffran inom hakparentes, vilken hänför sig till min egen korpus av neutral sakprosa och tidningstext (Forsman Svensson 1985). Det bör påpekas att 1600-talets predikoförfattare avsevärt skiljer sig från varandra när det gäller förekomsten av icke-finita konstruktioner: bland de tolv författare som utgör underlaget varierar frekvensen per 1000 textord mellan 0 och 4 vid ptc konstruktionen, mellan 0,1 och 3,6 vid temporalkonstruktionen och mellan 0,7 och 6,2 vid modalkonstruktionen.

Tabell 3. Frekvens av vissa icke-finita konstruktioner per 1000 textord i olika stilarter

Konstruktion KARLfi RELfi 1600 standardfi

PARTICIPIAL	2,3	2,0	2,5 [4,8]
TEMPORAL	0,8	1,5	3,5
MODAL	2,9	3,0	2,3

Participialkonstruktionerna är relativt högfrekventa i KARLfi med tanke på den begränsade användningen av motsvarande konstruktion i svenskan. Å andra sidan ligger frekvensen på ungefär samma nivå som i 1600-talets lagspråk där den genomsnittliga siffran är 2,2, trots att KARLfi p g a sin berättande karaktär kunde förväntas innehålla fler participialkonstruktioner än förordningstexterna. Samtidigt är frekvensen i KARLfi klart lägre än den hos flera enskilda predikoförfattare från samma period, eller den i nutida sakprosa. När det gäller temporalkonstruktionerna uppvisar KARLfi en märkbart lägre frekvens än de övriga stilarterna, vilket torde återspegla förhållandena i svenskan där en temporal bisats endast undantagsvis kan ersättas med en satsmotsvarighet. Däremot är adverbiala pres particip av typ *vandrandes*, *oförhappandes* o d talrika i y fsv och ä nsv texter (Wessen 1956:146ff), och i detta hänseende utgör KARLsv inget undantag. Följaktligen är frekvensen av den finska motsvarigheten, modalkonstruktionen, i KARLfi ungefär lika hög som i 1600-talets predikningar och något högre än i nufinska. Därtill kommer att den höga frekvensen i RELfi beror på upprepning av en och samma fras *sanoen* 'sägandes' vilken fått stor spridning genom sin ymniga förekomst i bibeltexten.

5.2 Participialkonstruktionen

Participialkonstruktionerna i KARLfi (sammanlagt 24 belägg) motsvaras med ett undantag (ex 20) av en svensk icke-finit konstruktion, subjekt/objekt med infinitiv eller också perf ptc i predikativ ställning. Att översättaren troget följt originalet framgår även av de verb som inleder konstruktionerna: nästan hälften av matrisverben i KARLfi utgörs av *näkyä* 'synas' resp det populära översättningslånet *löytää* '(be)finna', vilka även belägger tätplatser i de finska översättningarna av 1600-talets förordningstexter. I dessa har *löytää* rangnummer 1 och *näkyä* 3, medan motsvarande siffror i religiös prosa är 13 för *löytää* och 5 för *näkyä* (Forsman Svensson 1985:60). I nufinskan förekommer *näkyä* i nämnda funktion sparsamt, och *löytää* endast i den konkreta betydelsen 'hitta'. De övriga matrisverben i KARLfi (*ajatella*, *havaita*, *luulla*, *nähdä*, *osoittaa*, *toivoa*, *tunnustaa*, *ymmärtää*) hör till de tjugo mest frekventa både i 1600-talets lagspråk och religiösa litteratur med undantag av *havaita* (<- sv *förspörja*) som endast förekommer sporadiskt i religiöst språk. De verba sentiendi et dicendi som inleder konstruktionen subjekt/objekt med infinitiv i KARLsv är följande: *(be)finna(s)*,

erkänna, förmena (~ uti mening), förmärka, förspörja, se, skönja, synas, tro, tyckas, visa, åstunda. Nedan ges några exempel på konstruktionstypen i KARL (17-20).

17. Fa NYt ehkä sencaldainen *Sairaus näkyi* ensist -- *itzens jollakin tawalla kewittäwän* <- NU ehuruwäl en sådan förspord opasslighet syntes i förstone -- sig någorledes lindra

18. C2b *Joca* -- *Onnellisuus Ruotzin Waldacunnalle monen Cuningasten Hallituxen aicana eij löyttä tapahtunexi* <- Hwilken -- Lycksalighet Sweriges Rijke i många Konungars Regementz tijder icke finnes wederfahren

19. Fa *Ajatellen* sen cautta itzens hartaimista Ascareista eroitta *taitawansa*, ja nijn *ajawansa* tacasin taicka *ylitze woittawansa* ne tutut Temmauxet <- uti mening, at kunna därigenom sig något söndra ifrån det trägnaste Arbetet, samt således fördrifwa eller öfwerwinna de kiände Anstöter

20. Bb selkiäst kyllä *ymmärretän Hänen* -- *Maij:tins Sucu ja uloskäyminen* -- *olewan Cuningallinen ja Maijstetillinen* <- klarligen nog skiönjes, at Hans - May:tz höga Härkomst och Börd -- är Kongelig och Mayestätelig.

5.3 Temporalkonstruktionen

Vad temporalkonstruktionerna beträffar bygger samtliga åtta belägg i KARLfi på svenska prepositionsuttryck med (*uti*) eller *vid* + (verbal)nomen: E2b *eläisäns* <- *i livstiden*, C2a *liki hänen näkyisäns* <- *i dess Åsyn*, E2b *Hänen* -- *Wihollisens läsnä olles* <- *uti sin* -- *Fiendes Närwarelse*, F2b *hänen ruumins Woiman wähetesä* <- *vid dess lekamliga Styrkios afftagande*. I dessa fall har översättaren använt en inhemsk konstruktion i stället för en ordagrann översättning. Vissa temporalkonstruktioner måste ha varit så vanligt förekommande att översättaren kunde förknippa dem med svenska uttryck av annan typ. Det är faktiskt också så att de fåtaliga temporalkonstruktionerna i KARLfi hör till de vanligaste i övrig 1600-talslitteratur: *eläisä(ns)* och *ollesa(ns)*, med sammanlagt fyra belägg i KARLfi, utgör en tredjedel av temporalkonstruktionerna i tidens predikotexter. I det gamla finska skriftspråket är temporalkonstruktionerna visserligen mer stereotypa och mer begränsade till sin användning än i nufinskan, men deras ytterst låga frekvens i KARLfi kan endast förklaras utifrån förhållandena i originaltexten. Som jag tidigare påpekat (avsnitt 4) har de oerhört talrika verbalnomina i KARL övertagit funktioner som i nufinskan eller nusvenskan skulle ha realiserats med mer verbala medel, i finskan bl a med hjälp av temporalkonstruktioner: *hänen syntyessään* pro B2a *hänen Syndymisensä Aicana* <- *wid dess Födelse*; *käydessään ehtoolliselle* pro Db *käymisesä* -- *Ehtolliselle* <- *wid* -- *Nattwardens begående*; *kuunneltuaan saarnan* pro F2b *jälkin Saarnan cuuldelemisen* <- *effter anhörd Predijkan*.

5.4 Modalkonstruktionen

Det finns sammanlagt trettio modalkonstruktioner i KARLfi. Av dessa kan två tredjedelar återföras på svenska uttryck med pres ptc, som då för det mesta liar den adverbiala formen på -s (*användandes, givandes, påminnandes, varandes, önskandes* etc). I sex fall liar den finska infinitiven ett utsatt nominativsubjekt, en meningsbyggnad som finska språkvårdare inte accepterar, och i samtliga fall liar då

originaltexten samma konstruktion (21-24). I 1600-talets predikotexter liar jag endast påträffat ett liknande fall.

21. Mb *Ollen Hänen -- Cuningal. Maij: tins* ilman sitä myös juuri niijn wähä tain canssa nyt palweldu <- Warandes Hans -- Kongl. May:t, utan dess, äfwen så litet där med nu mera betient

22. B2a *ej tacaperin jättäin* myös Hänen *Cuningal. May:tins Herr Isä* -- käsittä wissejä Instructioneja <- underlåtandes icke heller Hans Kongl. May:tz Herr-Fader -- at författa wisse instructioner

23. Ga *Jättäin Hänen Cuningal:nen Maij:tins* meille tämän -- jo liki pelehtynen Ruumins <- Lämbnandes Hans K: M: Oss denne sin -- nästan förwissnade Lekamen

24. E2b Neljä -- Perindö-Printziä -- Cuoleman cautta tääldä temmattin *jääden*; Ainoastans *Hänen Cuningal. Maij:tins -- ja -- molemat Cuningalliset Peri-Printzessinnat* <- fyra -- Arf-Printzer -- genom Döden hädanrycke blefwo; warandes Hans Kongl. May:t -- iemte -- dhe twänne Kongl. Arf-Printzessorne.

I övriga fall har predikatsverbet och modalkonstruktionen samma subjekt, men sedd med den nutida språkvårdens ögon är infinitiven i de flesta fall felaktigt använd eftersom den har gjorts satsvärdig (25,26). Den självständiga, dvs satsliknande karaktären hos konstruktionerna understryks av att en del av infinitiverna föregås av semikolon (eller i ett par fall punkt) och inleds med stor begynnelsebokstav. Att nekningsverbet förekommer i samband med icke-finita konstruktioner (jfr ex 22) strider också mot nufinskt bruk, men denna egenhet är allmänt förekommande även i annan litteratur från samma period.

25. Fb [Karl XI] *ej -- ymmärtä andanut -- wähindäkän Kärsimättömyttä*; ainoastans *toiwoden, että -- Jumala olis Hänen Cuormans liewittänyt* <- lätt lijkwäl aldrig der wid förspöria någon den minsta Otåligheet; Önskandes allenast, at -- Gud wille lindra dess Wedermödo

26. F2a *sencaldaiset Neuwot andoi Hänen Cuningal. Maij:tins -- heidän Cuningal: Corkeudeilens, muistuttain* Heitä yhteisest itzens Hänen Maij:tiänsä *wastan -- uscollisesti käyttämän* <- samma Förmaningar stälte Hans Kongl. May:t -- til deras Kongl. Högheter, påminnandes dem samtl. at gå Hennes May:t -- troligen tilhanda.

Intressanta är de fall där översättaren använt modalkonstruktioner som inte bygger på pres ptc i KARLsv. Tre av dessa är översättningar av uttrycket *oaktat*, som återgivits med *ei totellen* eller *ei lukua pitäin* 'icke bryendes', i stället för den regelrätta nekande modalkonstruktionen *tottelematta* eller *lukua pitämättä* (= abessiv av III infinitiv). Två fall går tillbaka på frasen *till att förtiga* ('för att inte tala om' i dagens svenska), som översatts med den ur stadieväxlingens synpunkt besynnerliga formen *vaiketen* 'tigandes' (pro *vaieten*). Samma verb förekommer i en gåtfull form som översättningsmotsvarighet till en finit sats: F2a *waikettas monda muuta -- Neuwoa* <- *At man må förtijga de många flere -- Underwisningar*. Det ligger närmast till hands att tolka formen som inessiv av II infinitiv passiv (*vaiettaessa* i nufinsk språkdräkt), alltså

som en passiv temporalkonstruktion som förekommer tämligen sparsamt i tidens predikotexter! En annan möjlig tolkning vore att uppfatta formen som konditionalis passiv: *vaiettais[iin]*, underförstått *jos vaiettaisiin* 'om man förtige'. I de övriga fallen motsvaras den finska infinitiven av svenska prepositionsuttryck av typ *uti anledning av* (-> *päälle katsoin*), *uti mening* (-> *ajatellen*). I ett fall har originalets prepositionsuttryck resulterat i en språkligt riktig satsmotsvarighet: *Db coco hänen Sotawäkens nähden* <- *i hela sin krigshärs åsyn*. Jämfört med 1600-talets predikotexter där närmare hälften av beläggen utgörs av *sanoen* 'sägandes', ter sig bruket av samma konstruktion i KARLfi mycket annorlunda. Det är klart att konstruktionens rikliga förekomst i KARLfi är betingad av de talrika adverbiala particip på -s i KARLsv. De fall där den finska infinitiven motsvarar andra uttryck, vittnar emellertid om att ett mer mångfacetterat bruk av konstruktionen fanns etablerat.

6 Översättningens förhållande till originalet

Den finska versionen av Karl XI:s minnesskrift hör till de tyngsta och mest svårlästa exemplen på 1600-talets skriftfinska. När den lästes upp i de finska församlingarna måste texten på flera punkter ha förefallit hart när obegriplig för åhörarna. De långa meningarna som i genomsnitt består av åtta satser - en del av dessa inskjutna i varandra -, förkärleken för avledning med abstrakt betydelse samt hopandet av sådana avledningar för att uppnå stilistiska effekter, gör i sig texten svårbegriplig. Därtill kommer översättningstekniska egenheter, såväl lexikala som strukturella. Trots att komplexiteten i meningsbyggnaden på grund av översättningstekniken är densamma i båda versionerna, är texten i KARLsv tämligen lättläst jämfört med den i KARLfi. Kanslisvenskan hade redan i slutet av 1600-talet en tradition att bygga på, medan finskan var någorlunda etablerad som skriftspråk endast i religiösa sammanhang. För att återge originalets varierade vokabulär måste översättaren, i brist på goda finska motsvarigheter, gripa till översättningslån och skicitatlån. Även i de fall där det fanns ett etablerat uttryck i 1600-talsfinskan behövdes nya medel för att återge de skiftande synonymerna i KARLsv. Ord som *syntymä*, *syntyminen* 'födelse' eller *kuolema*, *täältäerkaneminen* 'död, hädanfärd', vilka hör till det normala ordförrådet i likpredikningarna, förses med en mängd synonymer, ofta verbalnomen, i KARLfi (se avsnitt 4). I det följande ges några exempel på citatlån samt översättningslån och i KARLfi. Motsvarande uttryck i KARLsv anges vid behov.

Citatlån: *instruktioni*; *ambassadi ja lähetys* <- *ambassad och avskickning*; *förmynderska(a)pin virka* <- *förmynderskapsämbete*; *solenniteetti*; *drabantti*; *feltlaktninki* <- *fältslag*; *felttijärjestys* <- *fältordning*; *sotaflotta* <- *krigsflotta*; *regaliat* <- *regalier*; *residenskaupunki* <- *residensstad*; *Garteri Riddarinsääty* <- *Garter Riddarorden*.

Översättningslån o d: *ulosvanha* <- *urgammal*; *epäkaukainen* <- *än mer fjärran avlägen*; *avaralta loistava* <- *durchleuchtig* [!]; *kotona syntynyt* <- *inhemsk*; *langennut tila* <- *förfallet tillstånd*; *valtakunnan ulkotila* <- *utrikes väsende*; *rohvaistettu seisovaisuus* <- *behjärtad ståndaktighet*; *harjoittelevainen persoona* <- *studerande person*; *kaikesa kuolevaisesa tapahtumisesa* <- *vid all dödlig händelse*; *antaa ~ ottaa ero* <- *ge ~ ta avsked*.

Strävan efter en exakt översättning leder inte bara till införandet av främmande lexikala element, utan också till att längre fraser och uttryck kommer att uppvisa en främmande struktur: resultatet blir svenska med finska ord. Dessa konstruktioner kan möjligen förstås av en svenskkunnig läsare men innebörden är ofta oklar för en icke-svensktalande. Påverkan från svenskan kommer till synes t ex i ett egendomligt bruk av kasus. Nedan följer ett urval av "svecismer" från KARLfi tillsammans med de svenska uttryck som givit upphov till översättningarna. Sådana svecismer som även kännetecknar övrig 1600-talslitteratur, bl a prefix-verb, lämnas därhän.

Strukturella svecismer: *kunniata täynäns muisto* <- ärefull åminnelse; *murhetta täynäns maallinen kruunu* <- bekymmerfull jordisk krona; *tullisa vapaus* <- frihet uti tullen; *hyvä vara ruotsalaisista biblioista* <- gott förråd av svenska biblar; *jättää takaperin tehdä* [jtk] <- underlåta att göra [något]; *pysyväisesä harjoituksesa avuista* <- uti en stadig övning av dygder; *ajatuksesa kuolevaisuudestans* <- uti betraktande av sin dödlighet; *x:ssä itsens osoittavaiset omaisuudet* <- hos x befunda egenskaper; *antaa vaarallinen näkö itsestäns* <- ge farligt anseende ifrån sig; *antaa löytää itsens raadisa* <- infinna sig vid rådet.

Som en översättningsteknisk svårighet kan man även nämna återgivandet av de svenska pronomina i uttryck som *Hans Majestät* och *Hennes Majestät*. Finskan har ju ingen genuskillnad vid pronomen för tredje person. I de fall där den omtalades namn inte nämnts i sammanhanget, blir det därför svårt för läsaren att avgöra om *Hänen Majesteettinsa* i KARLfi syftar på konungen själv eller på hans mor eller maka (jfr ex 26).

7 Slutkommentar

Som ovan framgått är den finska översättningen av Karl XI:s personalier i högsta grad bunden till sitt original, såväl strukturellt som lexikalt. Den komplexa meningsbyggnaden och den höga frekvensen av verbalnomen, ptc attribut och modalkonstruktioner återspeglar förhållandena i originalets kanslisvenska. Även den relativt låga frekvensen av participial- och temporalkonstruktioner vittnar om översättarens bundenhet till källtexten: konstruktionerna är vanliga både i gamla finska predikotexter och i nufinsk sakprosa, medan motsvarande svenska konstruktioner har en begränsad användning. Endast sporadiskt har finska verbalnomen, particip eller infinitiver använts i fall där någon motsvarande form inte används i det svenska originalet. Översättningen innehåller ett antal feltolkningar, men dessa är av mindre betydelse för förståelsen av texten. Om man bortser från de relativt fåtaliga översättningsfelen samt svårigheten att återge de genuskillnader som svenska pronomina uttrycker utgörs svårigheterna främst av meningsbyggnaden, ordförrådet och de fraser som är kopierade på den svenska strukturen.

Referenser

Forsgren, Tuuli 1986. *Finska participattribut i svensk översättning*. Acta Universitatis Upsaliensis 17. Uppsala.
-- 1989. Finska verbalnomen på -minen och deras översättningar till svenska. En korpusbaserad studie. Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-seminaari IX. Vöyri 11. - 12.2.1989. Vaasa.

Forsman Svensson, Pirkko 1985. Partisiippi- ja translatiivirakenteen taajuudesta ja matriisiverbeistä vanhassa kirjasuomessa ja nykysuomessa. *Virittäjä* 89. Helsingfors.
-- 1988. Eerik Justanderin riimikronikka Ultima Justa. *Fenno-Ugrica Suecana* 9. Uppsala.
-- 1989. *Vanhinta kirjasuomea 3. 1500- ja 1600-luvun äänne- ja muoto-oppia*. Opetusmoniste. Umeå universitet.
-- 1990. *Vanhan kirjasuomen teonnimistä ja teonnimirakenteista*. Stockholm Studies in Finnish Language and Literature 5. Umeå.

HKV 1980 = Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred & Vilkuna, Maria. *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Department of General Linguistics, University of Helsinki.

Ikola, Osmo & Palomäki, Ulla & Koitto, Anna-Kaisa 1989. *Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppia*. SKST 511. Mänttä.

Koistinen, Anneli & Jämsä, Tuomo & Haipus, Marjatta 1976. *Deverbaaliset substantiivit 1960-luvun suomenkielisessä kauno- ja tietokirjallisuudessa*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 8. Uleåborg.

Loman, Bengt 1961. *Fornsvenska verbalsubstantiv på -an, -ning och -else*. Lund.

Nyström, Ingegerd & Saari, Mirja 1983. *Studier i äldre nysvensk syntax I. Allmän del*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B nr 7. Helsingfors.

PERSONALIA Eli -- Ilmoitus -- CARL Sen XI.nen -- Elämäst, nijn myös -- Cuolemasta, Ylösluettu Caikisa Seuracunnisa -- 24. Päiwänä Marras Cuusa, Wuonna 1697. Turusa.

PERSONALIA Eller Wyrdesam Berättelse Om -- CARL den XI:tes --Lefwerne, samt -- Död, Upläsen uti alla Församlingar -- på den 24 Novemb. 1697. Stockholm.

Saari, Mirja 1987. *Studier i äldre nysvensk syntax III. Meningar, satser och deras konstituenten*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B nr 11. Helsingfors.

Wessen, Elias 1956. *Svensk språkhistoria III. Grundlinjer till en historisk syntax*. Stockholm.

SUMMARY

Carl XI's "Personalialia" - a Swedish Chancery Text with a Finnish Translation

When King Carl XI of Sweden was buried on November 24th, 1697, his "Personalialia" (a record of his life and death) was read to all congregations in Sweden and Finland. For the benefit of the Finnish-speaking subjects a translated version was read. Among the few 17th century biographies written in Finnish that of Carl XI is remarkable for its style and prose. While the other biographies are normally categorized as religious prose this is rendered in chancery language.

The present paper is a comparative study of the language in the Finnish version of the biography. In the light of quantitative data the text is compared with contemporary

Swedish and Finnish prose - religious and secular - as well as with modern Finnish non-fiction. The most important aspects studied are the structure of clauses and sentences, the vocabulary in general and certain non-finite forms of high frequency in modern Finnish non-fiction, e. g. verbal nouns, attributive participles and non-finite clauses.

In all essentials the Finnish version follows the 17th century translation technique: it is a word-by-word translation of the Swedish original. To a modern reader, apart from the complex sentence structures typical of chancery texts, the difficulties are due to the fact that 17th century Finnish lacked adequate phraseology for the rendering of the Swedish terms.